

Infància i famílies Els canvis socials i la complexitat familiar

Novembre'13/febrer'14 Síntesi presentació Cristina Brullet + debat i aportacions PINCAT

1. Transformacions: crisi i canvi d'època.

La crisi econòmica forma part d'un procés de canvi d'època. Ens trobem en una situació d'inflexió i transició històrica; d'una crisi de les institucions erigides al s.XX, que impacta de manera molt important en les relacions socials en general, i en les familiars en particular. Les institucions estan en procés de transició i revisió, en la mesura que els individus i la societat estan canviant. Això obre un ventall tant d'oportunitats com de riscos; reptes de caire ètic i polític importants que sorgeixen davant la diversitat social i les transformacions estructurals. La crisi del model de família de tall patriarcal implica la crisi del model d'organització social de la cura de la vida, a la vida diària, segons el qual les dones i la xarxa familiar n'eren els subjectes actius principals.

2. Transformacions estructurals que han influït en les famílies.

Podem identificar 3 fenòmens estructurals que han impactat decisivament en moltes institucions, però especialment en les relacions familiars. Aquests són:

- Procés d'individualització de drets i llibertats (àmbits sociopolític, legal, cultural). Aquesta intensificació suposa, entre d'altres coses, que el ciutadà té capacitat d'escollir, que els infants són reconeguts i posseeixen drets propis, etc.
- Procés d'inserció laboral de la dona (àmbits econòmic i laboral).
- Conjunt de canvis científics i sanitaris, que han afectat directament a les unitats familiars i xarxes familiars, en la mesura que ha suposat un allargament de l'esperança vida, i que les dades de natalitat han baixat (àmbits demogràfic, científic i socio sanitari).

El sistema -la institució- familiar ha canviat: 3 nivells/dimensions:

- Legitimització de diferents formes i maneres d'unitats familiars; coexistència de diversitat i pluralisme.
- Canvis en les relacions de poder i autoritat entre sexes i generacions.
- Variació entre el treball de cura i el treball remunerat – i el corresponent debat al voltant de les dinàmiques d'organització domèstica.

Aquests són els elements que han determinat els canvis en els sistemes familiars. Així doncs, en tant que la resposta a la pregunta " què és i qui pot formar una

família?" és oberta, en tant que hi ha hagut canvis en l'autoritat i els rols, i que el treball remunerat es reparteix entre els adults, cal definir el propi paper del concepte "família" d'acord amb aquest nou escenari. Aquí hi han oportunitats i riscos. Els estils de vida familiars actuals són més individualitzats (procés d'individualització). Podem parlar que són més democràtiques i amb més pluralisme, però aquesta *modernitat* no té perquè estar associada, necessàriament, a millors pràctiques socials i/o familiars. El concepte de família no ha "mort". Cal definir el seu paper d'acord a l'escenari global, econòmic i social. Model modern no és garantia de bon fer. Com dèiem, els nous estils de vida familiar comporten riscos, o aspectes a tenir en compte:

- El pluralisme familiar i, en general, aquests canvis, no suposen, necessàriament, ni millors pràctiques parentals ni major equitat social. No s'ha de confondre.
- Les famílies amb una base desestructurada (dèficit en el benestar material, relacional, etc...) poden ser més sensibles als riscos d'aquesta nova situació.
- Temps i diners: Temps per dedicar als infants i diners per garantir el seu benestar i necessitats bàsiques.
- Diferenciar opció i obligació en la participació dels avis en la criança dels néts.

3. conflicte entre ètica de la cura i ètica del treball remunerat.

Aquest conflicte sorgeix a partir de les següents realitats:

- Inserció laboral de la dona
- Reducció del temps de cura en el si de la família. En la mesura, potser, que han estat les dones qui, tradicionalment, han desenvolupat aquest rol cap als altres, s'observa un major malestar subjectiu d'elles – en comparació al d'ells- pel que fa a l'assimilació d'aquesta reducció obligada.
- Model de socialització de la dona cap a la cura on encara hi són presents estereotips.

És habitual que la dona, independentment de la seva realitat professional i laboral, dediqui més temps a la cura. Progressivament, l'ètica de la cura ha anat perdent valor davant l'ètica del treball remunerat, per bé que sempre el *primer* ha estat en un estatut inferior. Això és el correlat de la sobrevaloració del benestar material i la recerca de l'èxit individual, de la consciència del tenir, del ser. Aquesta devaluació de l'ètica de la cura i l'hospitalitat, no obstant, sembla començar a estar compensada per pràctiques de solidaritat i el bé comú. A nivell familiar, aquesta realitat pot ser font de conflictes, especialment si, en el sí de la família, existeixen col·lectius que demanden major atenció: infants, gent gran, persones amb discapacitat, malalts...

4. Impactes en la infància

Els patrons de bona criança es transmetien en temps anteriors de forma i en espais informals. Els canvis socials que estem vivint, amb una major fragmentació social, suposen un augment en el nombre de nens i nenes amb pocs límits interns, amb molt patiment, malestar i expectatives incomplertes. És necessari obrir espais de treball comunitari i grupal en la socialització familiar. És important intensificar les polítiques socials i laborals que dotin de temps per a la criança i d'espais i serveis de proximitat, familiars i comunitaris, on mares i pares puguin compartir amb d'altres els sabers de la bona criança i definir necessitats i demandes pròpies i dels seus fills i filles. Aquest suport a les famílies es pot fer des de molts fronts de la política social (propostes i reptes):

- Permisos i excedències laborals remunerats per poder assumir la criança dels infants.
- Horaris laborals més racionals i flexibles.
- Promoció d'associacions familiars per a la trobada i l'ajuda mútua.
- Creació de ponts de suport mutu entre famílies i escoles en el marc comunitari.
- Formació i apoderament de mares i pares, infants i joves en habilitats de negociació i gestió de conflictes i de recuperació de l'autoestima.
- Programes per prevenir la violència domèstica i per recuperar les persones que l'han patit o pateixen.
- Programes de suport a les transicions familiars.
- Programes de foment de les habilitats de criança per a mares i pares, etc.

En aquest context de crisi però també de canvi d'època (transformacions estructurals i institucionals), no és pot apel·lar únicament a la solidaritat familiar i a la societat civil per afrontar les necessitats de cura a les persones en situació de vulnerabilitat. La solidaritat dins les xarxes familiars és, en termes generals, positiva però pot deixar de ser-ho quan no va associada a la solidaritat pública (protecció social justa) i als drets individuals de ciutadania

5. Dificultats que detectem a les nostres realitats:

- Amb la reducció de la Llei de la Dependència està desapareixent el Servei de Dia per als majors de 18 anys si aquests estan rebent l'ajut per la cura al domicili. Les famílies han de triar per una o per l'altra prestació i les famílies estan optant per deixar els fills/es discapacitats a casa.
- Amb la crisi les famílies no poden garantir algunes coses que han deixat de ser prioritàries com ara les activitats extraescolars, les colònies, l'accés al

lleure en general... Ara la única cosa prioritària és l'alimentació. Tot allò que queda fora del sistema educatiu reglat, està patint reduccions. Les institucions, alhora, estan prioritzant els temes alimentaris.

- Dificultats dels joves per emancipar-se. Això està afectant a les famílies.
- Ha desaparegut l'ajut universal per a part múltiples i acolliments.
- Bretxa digital, l'accés a internet no està garantit per a tots els infants, joves i les seves famílies, amb la qual cosa no poden tenir accés a la informació, al coneixement i aprenentatges que ofereixen les TIC.
- Dificultats per saber gestionar les cases i els pocs recursos econòmics de les famílies. La pobresa energètica és cada cop una realitat més present en moltes llars i les dificultats existents fins ara es veuen agreujades
- La desaparició dels ajuts per les guarderies públiques, està fent que les dones tornin a quedar-se a casa. La conciliació laboral i familiar és cada cop més difícil d'aconseguir, especialment quan parlem de famílies amb infants malalts.
- El nivell socioeconòmic de les famílies està afectant cada cop més al nivell escolar dels infants. Els infants de famílies afectades per la crisi estan tenint cada cop més dificultats per promocionar-se educativament i adquirir aprenentatges d'èxit.
- Determinades ajudes destinades als infants, no sempre van a parar directament als infants. Les situacions de greu dificultat de moltes famílies fan que aquestes no puguin garantir que les prestacions arribin realment a ells o que es destinin per la raó per la qual s'han demanat, i per contra es destinen a altres prioritats o urgències.

6. Altres propostes i reptes a assolir:

- Garantir una prestació econòmica per famílies amb fills a càrrec.
- Tenir present la Directiva de la Unió Europea quan indica que les polítiques d'infància han de combinar polítiques i actuacions transversals amb d'altres de més específiques per sector determinats.
- Recuperar el recolzament a l'escolarització de 0 a 3 anys.
- Abordar el treball amb l'infant des de la perspectiva de treballar amb la família. Si es dona una prestació a la família destinada a l'infant, cal treballar per a que li arribin els recursos a l'infant. Pensar amb ajudes generalistes per la família i ajudes directes per l'infant amb un seguiment per garantir que s'han destinat per a l'infant i per mesurar la repercussió en la millora de la qualitat de vida de l'infant i de la seva família.

Alguns apunts de l'article de Joan Canimas: Ètiques del ser-hi

Pensar que la responsabilitat que tenim amb els infants es redueix a una qüestió de drets i deures vol dir, al capdavant, que considerem que tot allò important pot ser, i ha de ser, copsat i regulat per la llei, la normativa i el protocol. I això és una equivocació. I un perill; el de la juridicalització. Protegir els infants dels danys i perills és, no hi ha dubte, cabdal, però no n'hi ha prou. Els infants necessiten molt més que protecció: necessiten que els cuidin, estimin i acompanyin, que algú vetlli, es preocupi i, si cal, se sacrifiqui per ells; aquestes coses, avui, només poden fer plenament la família en un entorn adequat. I per tal que això sigui possible, hi ha d'haver justícia social i econòmica.

És interessant diferenciar tres sentits diferents d'ètica:

- (1) La primera utilitza el terme com a sinònim de moral, com a conjunt de valors i enunciats prescriptius que concreten el que es considera una vida bona i justa.
- (2) Una segona, diferencia entre moral i ètica: la moral ens diu el que hem de fer, mentre que l'ètica indaga en el per què ho hem de fer, o en el per què no.
- (3) La tercera fa referència a la manera de ser i d'estar en el món i amb els altres. A les ètiques que pertanyen a aquesta família se les anomena de l'hospitalitat, de la cura, etc. En aquest ús, l'ètica aplicada és molt més que la proclamació i defensa dels drets.

Hi ha cinc característiques de l'ètica en aquest tercer i darrer sentit -les ètiques de l'ésser-hi-, que són imprescindibles per a les persones que treballen en l'àmbit social, psicoeducatiu i sociosanitari que, de forma molt breu, poden exposar-se així:

- Ésser-hi és molt més que estar amb l'altre: és copsar i viure l'existència compartida, l'obertura al món, la seva situació.
- L'ésser-hi és reconeixement i alteritat. No hi ha món ni subjectivitat sense l'altre.
- El reconeixement és responsabilitat i poder.
- La responsabilitat és cura i hospitalitat.
- Cuidar és estimar. Cuidar és una actitud amorosa.